

Kőbányai János

Élet háza, a fiak békéje

A temetőt a köztudat a holtak lakhelyeként ismeri. Héberül a temetőt *bét há hájim*nak: azaz az élet házának hívják, poétikusan jellemezve a kapcsolatot, amely a holtakat és a rájuk emlékezők viszonyát meghatározza. Ugyanis az előttünk jártak emléke a valóságban is alakítja a létezés innenső oldalán állók életét. A létezésnek ez a szellemiesült lenyomata olyannyira élő, hogy folyamatos változásban hat ránk. A hetven év alatt, mióta ez a sírkő itt süpped, az alatta nyugvó férfi tisztelete megannyi változáson esett át, amíg a mostani, külsőségeiben is méltó* történelem-percig eljutottunk.

Egy ilyen sírkő átfogóbban és mélyebben képes megragadni a történelem burka alatt bozsgó társadalmi mozgások dinamikáját, irányait, bonyolult sokrétűségét, mint száz könyv, tudományos konferencia. Az eleven szívként pulzáló emlék föl-föllillantja a „mint minden ember fenség, titok, északfok, idegenség”-ember vonzásait és választásait, s a hozzá fizikailag és lelkileg egyaránt közeli környezetét. Az átlátszó elemekből álló cseppben – az emlékezésben – a történelem tengere igazi, mert nem spekulatív természetét mutatja. S ezen a vizen keresztül – a horizontját, a mélyét végtelen gazdag dimenziókká sokszorozva – földereng egy történelmen túli szándék – mozgás? – tükröződése is, amelyet a nagyságát igen, de teljességét fölfogni nem képes ember a Történelem Szelleme vagy az Úr elgondolása metaforával is igyekszik körülírni.

Ez a kő gyászünneppel, társadalmi és rokoni sze-

retben indította új életét az átlényegülésben. Majd magára maradt. „Oly korban”, amikor „*az ország megvadult s egy rémes végzetten / vigyorgott vértől és mocsoktól részegen*”, s mint a lombkoronáját, a törzsét elfűrészelt fák érző, ki nem irtott gyökerei a föld alatt, csak a kövek, a kövek képviselték a vidék zsidóságát a szülőfaluban. A túlsó partiakra jutott a feladat, hogy ellenálljanak, s továbbvigyék a folytonosságukat a tőlük árvult tájban. Hazában. S aztán e hősi magány megalázottá szegyenült az erőszakos felejtés korszakában ráburjánzó gyomdzsungelben. Már-már olyan fokú fojtásban, hogy az innenső oldalon elfogott a kétely: ez a kert, ez a múlt vajon tényleg az „élet háza”-e, amint hagyományunk kétezer éves hite állítja? Jómagam, aki e mindent ellepő pusztulás krónikásaként kapcsolódtam a hagyománylánca, megélhettem a csodát – s ezzel egy ellentétjére vált folyamat megörökítőjévé válhattam –, amikor valóra vált a próféta vizsgasztalása: „*De fölragyog számotokra, Nevemnek tisztelői, az igazság napja és gyógyulást hoz sugaras szárnyain.*” Áldásos kezek egyre több, feledésbe vadult zsidó temetőről hántották-hántják le a kiteszítottság szégyen-bogáncait. A megtisztított temetők a lelkekben is hasonló munkát végeznek. Utat találnak az erőszakkal elvágott gyökerekhez. Fölfedezték: az egészséges, megnyugodott élet csak onnan támadhat. S lám, a múlttisztítással egyenes arányban virulnak föl iskolák, művelődési intézmények, családi ünnepek: az azonosság, a hit virágai. Mindkét oldalon, mindkét múltban. Reményt adnak, hogy az az oly végzetesen kettészakadt egy, ismét közös sorsba-alkotásba gyógyulhasson. Mint ennek a kornak előre- és hátrahullámzó rezdüléseit feljegyző, s azokból bizonyos tapasztalatokat leszűrő írástudó, bizonyosan állíthatom: nem a politika és a médiumok egymást meddőn gerjesztgető showarénája, s nem a kezünkben, tudatunkból megfoghatatlan kisikló, semmire nem kötelező általánosságok hozzák el az „igazság napját”, amikor egy másik próféta ígérete teljesül: „*Ne félj, mert nem fogsz szégyent vallani, ne szégyenkezz, mert nem lesz okod pi-*

* Az 1996/1-es számunkban jelent meg Győrkei Jenő *Magyar zsidók a háza szolgálatában* című tanulmánya. Egyik szereplője, Szarvasi Sebes Ferenc ezredes volt. Cikkünk nyomán Szénási Jonatán Sándor kápolnásnyéki református lelkész megkereste a sírkövét, és rendbehozatta. 1996. június 16-án katonai pompával emlékeztek meg a főtiszt halálának hetvenedik évfordulójáról. A katonai díszpompá keretében Preininger Ambrus vezérőrnagy hadtestparancsnok és Somorjai Béla polgármester róttá le kegyeletét: ezen a napon immár hagyományosan minden évben megemlékeznek a holocaust kápolnásnyéki áldozatairól is. Szerkesztőségünket is meghívták az alkalomra, ahol ez a beszéd elhangzott.

mulására, mert ifjú korod elbagyatottságának szegyenét elfelejtetted és özvegy korod megalázottságára nem kell emlékezned többé.” De igenis, az ittenihez hasonló, emberléptékű, valódi közösségek, megnevezhető emberek életét, házát, lelkét megtisztító együttlétek sűrítik, hozzák közelebb azt az időt.

Ebbe a mozzanatláncba nyújtja mindkét kezét – immár saját, új hagyományként – Kápolnásnyék, amikor itt, a Szénási Jonatán Sándor nagytiszteletes pásztori vezetésével, a község lakói szeretetükkel újra élővé lehelték az élet házát, s minden évben megemlékeznek a halálba küldött testvéreikről. Idén, ebből a már csak a temetőben és az emléketben egységet alkotó csoportból, a kerek évfordulók okán kiemelünk egy személyiséget, a 140 éve született, és 70 éve a kápolnásnyéki zsidó temetőben nyugvó szarvasi Sebes Lipót Ferenc ezredest, az Osztrák-Magyar Monarchia főtisztjét, akit az első világháborúban tanúsított vitézségéért nemességgel tüntettek ki. Ennek a férfinak a pályája példaerővel világítja meg a magyar zsidóság útját, beilleszkedését a magyar társadalomba, történelembe. Nemcsak szellemi és anyagi erővel: de a legkézzelfoghatóbb, mérhetőbb eszközzel: Magyarország függetlenségéért önként föláldozott vérel fizették meg a beléptidíjat véglegesnek tekintett (ott)honukért. A zsidók a 48-as szabadságharcotól kezdve katonáskodnak Magyarországon, s mindjárt népfelkelők ezreivel, kitűnő tisztekkel, hadiorvosokkal, hadseregszállítókkal erősítették a honvéd hadsereget. Az ő utódaik tettek alapítványokat a Ludovika Akadémián és más hadi iskolákban, s küldtek oda tanulókat, hogy ez a szerep is hagyománnyá szervüljön. E korszak egyszerre alapozta meg Magyarország évszázados gyarmati szolgálga megszűnését, s belépését a modern korba. Az új *bonfoglaláshoz* jelentősen hozzájárult a „jövevény”-nép, amelyet ettől kezdve nem illet többé jövevénynek tekinteni, hanem a modern Magyarország őshonos alkotóelemének. (Sebes Lipót Ferenc arcán egy forradás ennek a megkérdőjelezhetetlen-

ségére és kinyilvánítása frappáns módjára emlékeztetett: párbajban szelte le egy később tiszti rangjától megfosztott egyén fülét, aki ezt kétségbe vonni merészelte.)

A mellette lévő sírkő a katona öccse, Spät Henrik Kápolnásnyék és környékének szeretett orvosa örök életét hirdeti. A másik funkcióét, amellyel a magyar zsidóság bedolgozta-élte magát az őt befogadó társadalomba. A körorvos hivatását mindkét fia követte. István híres tudós lett (a bőrgyógyászat az ő felfedezése és neve után jelöli a Spät-kórt, itt jelen levő fia, Spät András tudományunk nemzetközi hírű büszkesége). Imre örökölte a környék betegeinek gondozását, akik ki akarták őt menteni a deportáló vonatból. Nemcsak a megbecsülés, a hála okán, hanem praktikus szempontok miatt is: nem kívántak orvos nélkül maradni. Kovács M. Mária kutatásaiból tudjuk, a zsidó törvények következetes betartása a tönk szélére sodorta a magyar egészségügyet is. Életfunkciókat nem lehetett büntetlenül kitépni, tollvonással megszüntetni. Spät Imre, zsebében a mentesítéssel, felkapaszkodott a marhavagonba, ahol felesége, gyerekei, Kápolnásnyék zsidósága: népe utazott a biztos halálba.

Ilyen őshonos polgároknak, népnek az igazi és virtuális emlékköveinél állunk díszőrséget. Kitakarjuk az önpusztítás ütötte sebet, amely máig tartó sorvadásba rontva az egyetemes magyarságot, kivetette őket a magyar nemzet testéből. A föltárás a gyógyítás első mozzanata. Elhossa az időt, amelyről a próféta szólt: *„És fiaid mind Isten növendékei lesznek, és nagy lesz fiaid békéje. Az erény által fogsz megszilárdulni, csak tartsd távol magad az erőszaktól, mert nem fognak félni tőled*” Siettetéséért mindenkinek megvan a maga felelőssége, tehetsége, lehetősége: hatalma. Nemcsak az emlék él, de belőle szökken szárba az eltökéltség, mely a gyilkos testvérgyűlölet útját állja. Ha érti, hirdeti: másokban magunkat bántjuk, öljük.